

УДК 243.98.06

І.І. Світлак, кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри правового регулювання економіки
і правознавства Вінницького навчально-наукового інституту
Тернопільського національного економічного університету

І.В. Скірський, кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правового регулювання економіки
і правознавства Вінницького навчально-наукового інституту
Тернопільського національного економічного університету

ЗМІСТ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗКРИТТЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИННИХ ПОРУШЕНЬ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Досліджено проблему криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинів, вчинених проти права інтелектуальної власності. Розкрито змістові елементи та етапи криміналістичного забезпечення.

Ключові слова: інтелектуальна власність, криміналістичне забезпечення, рекомендації, структура, завдання.

Исследованы проблемы криминалистического обеспечения раскрытия и расследования преступлений, совершенных против права интеллектуальной собственности. Раскрыты содержательные элементы и этапы криминалистического обеспечения.

Article examines the problem of providing forensic detection and investigation of crimes against intellectual property rights. Disclosed content elements and stages of forensic software.

Євроінтеграційний процес України покладає на державу додаткові зобов'язання щодо захисту прав інтелектуальної власності. Вирішення завдання захисту прав інтелектуальної власності передбачає трансформацію кримінального процесу України в контексті європейських стандартів, стимулює подальшу оптимізацію діяльності правоохоронних органів з розкриття та розслідування злочинів, у тому числі й щодо злочинних порушень прав інтелектуальної власності. Водночас успішне розкриття та розслідування таких злочинів неможливе без належного техніко-криміналістичного забезпечення.

У вітчизняній і зарубіжній криміналістичній літературі проблему криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинів досліджували такі вчені, як В.П. Бахін, Р.С. Белкін, В.М. Бородін, В.І. Галан, В.Г. Коломацький, І.О. Ієрусалімова, А.В. Іващенко, В.В. Матвієнко, В.О. Образцов та інші.

Окремим питанням щодо розкриття та розслідування порушення прав інтелектуальної власності присвячено праці Г.К. Авдєєвої, В.О. Галанового, З.О. Ібрагімо-

вої, І.Р. Куриліного, Є.В. Маторіної, К.Є. Поджаренко, О.В. Тарана та інших. Проте питанню криміналістичного забезпечення розслідування та розкриття злочинів як багатоплановому поняттю, яке можна поширити не лише на типові злочини, але й на злочини, які на сьогодні є «новими» і вирізняються певною специфікою, приділено недостатньо уваги.

Здебільшого вчені досліджували окремі питання криміналістичного забезпечення стосовно розкриття та розслідування злочинів: поняття, структуру, зміст, завдання тощо. Так, на думку В.В. Матвієнка, однією з важливих умов поліпшення справ у сфері боротьби зі злочинністю є належне криміналістичне забезпечення діяльності та розслідування злочинів, що передбачає чітке визначення його поняття, змісту, структури, суб'єктів здійснення [1, с. 15]. Окремі наукові праці А.В. Іщенка і В.В. Матвієнка безпосередньо були присвячені визначенню поняття «криміналістичне забезпечення» та його дослідженню в історичному аспекті. На думку вчених, розслідування має бути забезпечене певним інструментарієм задля підвищення його ефективності [2, с. 171—172].

Розкриттю змісту поняття криміналістичного забезпечення приділив увагу В.І. Галаган. Він тісно пов'язав кримінально-процесуальну діяльність органів внутрішніх справ з криміналістичним забезпеченням розслідування злочинів, зазначивши, що кримінально-процесуальна діяльність має постійно вдосконалюватися залежно від наявності та ефективності новітніх техніко-криміналістичних і тактичних прийомів, методів, способів [3, с. 105—106; 4, с. 18].

О.В. Шаповал вважає, що суть криміналістичного забезпечення розслідування злочинів полягає в упровадженні криміналістичних знань у практичну діяльність правоохоронних, правозахисних і судових органів, а також в постійній розробці нових та удосконаленні існуючих положень (засобів) криміналістичної техніки, тактики, методики [5, с. 359].

З урахуванням викладеного можна сформулювати таке розуміння дефініції цього поняття в аспекті досліджуваної проблеми. Отже, під криміналістичним забезпеченням розкриття та розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності слід розуміти комплексну діяльність, спрямовану на формування умов постійної готовності правоохоронних органів до ефективного використання криміналістичних методів, засобів і рекомендацій, а також на реалізацію такої готовності у повсякденній практиці розкриття та розслідування зазначеної категорії злочинів.

На думку В.О. Образцова, криміналістичне забезпечення є складною системою логічно послідовних операцій і містить низку таких етапів:

- вивчення вченими-криміналістами потреб правоохоронних органів, які борються зі злочинністю;
- визначення та теоретичне осмислення проблеми, яка потребує криміналістичної розробки з метою задоволення зазначених потреб;
- формулювання мети, її завдань, визначення шляхів, засобів і методів їх вирішення;
- вивчення та узагальнення передового досвіду і типових недоліків практики боротьби зі злочинністю засобами та методами криміналістики;
- виявлення криміналістично-значущої своєрідності злочинів на нинішньому етапі розвитку суспільства;

– вивчення новітніх досягнень науково-технічного прогресу для визначення можливості їх адаптованого використання в криміналістичних розробках прикладного характеру;

– розробка та апробація експериментальних зразків засобів, прийомів, методів, методик, матеріалів, технологій та їх вдосконалення з урахуванням результатів пілотажного випробування;

– тиражування вдосконалених і прийнятих в експлуатацію зразків створеної криміналістичної продукції;

– оснащення відповідних практичних структур криміналістичною продукцією та рекомендаціями з її використання;

– надання працівникам відповідних практичних структур консультаційної та методичної допомоги в належному опануванні криміналістичної продукції та рекомендацій, їх упровадженні та цілеспрямованому використанні в повсякденній практичній діяльності;

– вивчення досвіду ефективного використання впроваджених видів криміналістичної продукції з метою подальшого вдосконалення та підвищення коефіцієнту корисної дії;

– удосконалення впроваджених у практику розробок та оснащення новітніми моделями відповідних практичних структур [6, с. 203—204].

На думку А.В. Іщенка, І.П. Красюка та В.В. Матвієнка, криміналістичне забезпечення розкриття та розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності структурується з урахуванням предмета і спрямованості діяльності, пов'язаної з розробкою, упровадженням і використанням криміналістичних методів, засобів і рекомендацій у практиці розкриття та розслідування зазначеної категорії злочинів. Важливими складовими елементами криміналістичного забезпечення є: теоретичні основи забезпечення, правове забезпечення, організаційне забезпечення, науково-технічне та науково-методичне забезпечення, навчально-методичне забезпечення та матеріально-технічне забезпечення [7, с. 130].

Теоретичні основи криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності становить система наукових положень про його поняття, зміст, значення як виду діяльності, про форми її здійснення, місце і роль у криміналістиці тощо. У цьому аспекті проводять:

– теоретичне обґрунтування завдань криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності, його соціальних функцій (з урахуванням умов соціально-економічного життя суспільства);

– аналіз злочинних порушень прав інтелектуальної власності, оцінку їх стану і тенденцій розвитку;

– виявлення, аналіз і оцінку реальних потреб правоохоронних органів (практика розкриття та розслідування таких злочинів) в удосконалюванні наявних і розробці нових криміналістичних методів, засобів і рекомендацій;

– вивчення досягнень науково-технічного прогресу, визначення необхідності і можливості їх упровадження в практику розкриття та розслідування злочинів, про які йдеться, узагальнення, аналіз та оцінку ефективності діяльності у цьому напрямі, розробку заходів з її вдосконалення;

– вивчення, узагальнення та аналіз стану криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності у за-

рубіжних країнах, порівняння закордонного досвіду з діяльністю правоохоронних органів України;

– аналіз стану організації та правового регулювання наукових розробок, упровадження їх результатів у діяльність з розкриття та розслідування злочинів, розробку пропозицій з удосконалення цієї діяльності.

Розроблені науково-криміналістичні методи, засоби і рекомендації мають бути закріплені у процесуальному законодавстві з метою упровадження їх у слідчу практику, що зумовлює важливість правового забезпечення розслідування та розкриття злочинів.

Важливим елементом механізму реалізації правових приписів з упровадження в практику та використання криміналістичних засобів і рекомендацій при розкритті та розслідуванні злочинних порушень прав інтелектуальної власності є також *організаційне забезпечення*.

Науково-технічне та науково-методичне забезпечення передбачає освоєння і впровадження у криміналістичну практику технічних засобів, методик і тактичних рекомендацій щодо зібрання та дослідження доказів, які дедалі більше поєднують з реалізацією можливостей сучасних інформаційних технологій і комп'ютерної та криміналістичної техніки.

Навчально-методичне забезпечення передбачає криміналістичну підготовку співробітників правоохоронних органів, насамперед слідчих і оперативних працівників підрозділів боротьби з економічною злочинністю, які безпосередньо протидіють злочинним порушенням прав інтелектуальної власності, як важливий складовий елемент їх професійної підготовки.

Матеріально-технічне забезпечення багато в чому визначає успішне розв'язання правових, організаційних, науково-технічних, навчально-методичних та інших проблем криміналістичного забезпечення розслідування та розкриття злочинних порушень прав інтелектуальної власності, адже без матеріального, технічного, фінансового забезпечення нині неможливі розробки нових криміналістичних методів, засобів, рекомендацій та їх упровадження в практику боротьби зі злочинністю [7, с. 130—133].

Зазначені складові елементи криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності, як зазначає К.Є. Поджаренко, визначають його загальне і спеціальне завдання [8, с. 109].

Загальне завдання криміналістичного забезпечення як виду діяльності впливає із загального завдання криміналістики як науки, покликаної сприяти своїми методами та засобами боротьби зі злочинністю. Однак, щоб таке сприяння було реальним, криміналістичні методи, засоби та рекомендації мають бути розроблені та упроваджені в практику діяльності з розкриття та розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності і засвоєні на професійному рівні суб'єктами цієї діяльності. Для цього слід створити максимально сприятливі та збалансовані правові, організаційні, матеріальні та інші умови. Зазначене і становить суть загального завдання криміналістичного забезпечення як виду діяльності.

Спеціальне завдання криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності логічно впливає із зазначених вище його складових елементів. Для криміналістики, яка функціонує в умовах найгостріших соціально-правових відносин, де права і свободи громадян, з

одного боку, грубо зневажаються злочинами, а з іншого — обмежуються в процесі їх розслідування, завдання криміналістичного забезпечення набувають особливо соціально значущого забарвлення [8, с. 48—50].

Підсумовуючи, слід зазначити, що вдосконалення правових основ криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності, зокрема кримінально-процесуального законодавства з питань використання криміналістичних методів, засобів і рекомендацій під час розслідування та розкриття зазначених злочинів, має бути результатом аналізу та оцінки:

- потреб практики боротьби зі злочинністю, тобто криміногенної ситуації в Україні, динаміки та структури злочинних порушень прав інтелектуальної власності, способів їх вчинення тощо;

- сучасних можливостей науки і техніки, тобто науково-технічних досягнень, які можуть бути використані у практиці боротьби з такими злочинами;

- реального стану криміналістичного забезпечення як виду діяльності і його впливу на результати розслідування та розкриття таких злочинів.

Список використаної літератури

1. *Матвієнко В.В.* Криміналістичне забезпечення методики розслідування злочинів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / В.В. Матвієнко. — К., 2000. — 20 с.

2. *Іщенко А.В.* Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів (постановка проблеми) / А.В. Іщенко, В.В. Матвієнко // Вісник Запорізького юридичного інституту. — 1998. — № 2. — С. 171—178.

3. *Галаган В.І.* Криміналістичне забезпечення проведення процесуальних дій у криміналістичному судочинстві України / В.І. Галаган // Наукові записки НаУКМА. — 2011. — Т. 116. Юридичні науки. — С. 106—109.

4. *Галаган В.І.* Правові та криміналістичні проблеми вдосконалення кримінально-процесуальної діяльності (на матеріалах органів внутрішніх справ України) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / В.І. Галаган. — К., 2003. — 30 с.

5. *Шаповал О.В.* Щодо визначення поняття й сутності криміналістичного забезпечення розслідування злочинів / О.В. Шаповал // Форум права. — 2015. — № 1. — С. 356—360.

6. *Криміналістика* : учебник / [Викторова Е.Н., Викторова Л.Н., Голдованский Ю.П., Лазари А.С.] ; под ред. В.А. Образцова. — М. : Юрист, 1995. — 591 с.

7. *Іщенко А.В.* Проблеми криміналістичного забезпечення розслідування злочинів : монографія / Іщенко А.В., Красюк І.П., Матвієнко В.В. — К. : НАВСУ ; ДНДЕКЦ МВС України, 2002. — 211 с.

8. *Поджаренко К.Є.* Криміналістичне забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.09 / Поджаренко Катерина Євгенівна. — К., 2010. — 259 с.